

ეკოლოგიური შინაარსის მასალა, როგორც აქტიური სწავლების კომპონენტი დაწყებით კლასებში

თამარ დოგრაშვილი, ირინე გოგიბერიძე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი: ეკოლოგიური შინაარსის მასალა გამოყენებულია როგორც აქტიური სწავლების კომპონენტი. ვთვლით, რომ ეკოლოგიური საკითხები უნდა განიხილებოდეს დაწყებითი საფეხურის ყველა სასწავლო საგანში, საგნისთვის დამახასიათებელი ასპექტებით, რომლებზეც მოსწავლეების ასაკის შესაბამისად მისაწვდომ დონეზე გაშუქდება ეკოლოგიური პრობლემები და მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად დასახავს დასმული პრობლემების გადაჭრის გზებს. დაწყებით კლასებში ეკოლოგიური საკითხების გადაჭრისადმი კომპლექსური მიდგომები სხვადასხვა სასწავლო საგნის ჩართულობით საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს ეკოლოგიური პრობლემები დაინახონ სხვადასხვა კუთხით, ხოლო პრობლემების გადაჭრის გზების სხვადასხვა ფორმით ძიება მათში ამტკიცებს იმის შეგნებას, რომ არსებული ეკოლოგიური პრობლემები ძალზედ აქტუალურია და მათი გადაჭრა კი აუცილებელია.

საკვანძო სიტყვები: აქტიური სწავლება, დაწყებითი კლასები, სასწავლო პროცესი, ეკოლოგიური მასალა, ეკოლოგიური შინაარსის მათემატიკური ამოცანები.

თანამედროვე მიდგომებით სასწავლო პროცესმა უნდა უზრუნველყოს მოსწავლეთა აქტიური სწავლება. დაწყებით კლასებში აქტიური სწავლების ერთ-ერთი ყველაზე მისაღები ეფექტური მოდელი უკავშირდება საგანთაშორისი კავშირების რეალიზებას. მასწავლებელს შეუძლია დაწყებით კლასებში საგანთაშორისი კავშირების რეალიზება მოახდინოს სხვადასხვაგვარი მიდგომით, მაგრამ აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული მეცნიერული პრინციპი, რაც გულისხმობს იმას, რომ მოსწავლეებისათვის გადაცემული თეორიული ცოდნა ან ამოცანის პირობაში მოყვანილი რაიმე კონკრეტული მონაცემი უნდა ასახავდეს რეალურად არსებულ მეცნიერულად დადასტურებულ ინფორმაციას.

დაწყებით კლასებში ეფექტურად წარმართული სასწავლო პროცესში მასწავლებელმა შეიძლება ჩართოს ეკოლოგიური აღზრდის საკითხები, რომელიც მე-ტად აქტუალურია და თემატურად კარგად შეიძლება მისი გამოყენება. ჩვენ ვთვლით, რომ მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს სკოლაში მოსწავლეთა ეკოლოგიურ აღზრდას სწავლების პირველივე წლიდან.

ეკოლოგიური პრობლემების მთავარი მიზეზი მოსახლეობის ტოტალური ეკოლოგიური უპასუხისმგებლობაა. რომლის დასაძლევად აუცილებელია გაძლიერდეს და დასაწყისშივე მეტი ყურადღება დაეთმოს თანამედროვე სკოლაში მოსწავლეთა ეკოლოგიურ აღზრდას. რატომ არის ეს ასე აუცილებელი და რა არის ამის მიზეზი? საკამათო არ არის, რომ ეკოლოგიებისათვის ყველაზე საგანგაშო პრობლემას წარმოადგენს გარემოს დაბინძურებასთან დაკავშირებული საკითხები. დაბინძურებულია ყველაფერი: ჰაერი, წყალი, მიწა. მიწების არარაციონალურად გამოყენების გამო გახშირებულია მეწყერები, განადგურებული და დაბინძურებულია ადამიანების და ცხოველების საცხოვრებელი არეალები, ნად-გურდება მცენარეების და ცხოველების სახეობები, გადაშენებულია ასობით სხვადასხვა ჯიშის მწერი, ფრინველი და ცხოველი.

ჩვენ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ეკოლოგიური საკითხები დაწყებით კლასებში განი-

ხილებოდეს ბუნებისმეტყველების, მათემატიკის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მუსიკის, სიმღერის, ქართული ენის და ლიტერატურის გაკვეთილებზე თითოეული საგნისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა ასპექტით, რომლებზეც მოსწავლეების ასაკის შესაბამისად მისაწვდომ დონეზე გაშუქდება ეკოლოგიური პრობლემები და მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად დასახავს დასმული პრობლემების გადაჭრის გზებს.

პლანეტის გადარჩენა შესაძლებელია თითოეული ადამიანის მოქალაქეობრივი პოზიციის გაცნობიერებით, რაც გამოიხატება დედამიწის - როგორც საერთო სახლის მიმართ საკუთარი პასუხისმგებლობის შესრულებაში. ეკოლოგიური აღზრდის მიზანია გარესამყაროს მიმართ მოზარდის პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ფორმირება, რომელიც დაფუძნებულია ეკოლოგიური შეგნებაზე. ეს მო-ითხოვს ბუნებათსარგებლობის მორალური და სამართლებრივი პრინციპების დაცვას, ადგილობრივი ბუნების შესწავლას, მის მოვლას და დაცვას. ეკოლოგიური აღზრდის მიზანი მიიღწევა, როცა ერთიანობაში გადაწყდება ამოცანები:

- საგანმანათლებლო-ეკოლოგიური პრობლემების შესახებ ცოდნის სისტემის ფორმირება, პრობლემების გამოყოფა და მათი გადაწყვეტის გზების დასახვა;
- აღზრდელობითი-ჯანსაღი ცხოვრების წესის მიმართ ეკოლოგიურად მიზან-მიმართული მოქმედებების მოტივების ფორმირება და ქცევის მოთხოვნილება;
- განმავითარებელი-ინტელექტუალური და პრაქტიკული ცოდნის განვრცობა, საცხოვრებელი ადგილმდებარეობით ფლორა/ფაუნის შესწავლა, შეფასება, გა-რემოს დაცვითი ღონისძიებების დასახვა და პრაქტიკული შესრულება.

ეკოლოგიური შინაარსის მქონე სასწავლო მასალის გაცნობა ბუნებისმეტყველების, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მათემატიკის, ქართული ენის და სხვა გაკვეთილებზე ხდება. გაკვეთილებზე მოსწავლეთათვის მისაწვდომად განიხილება კავშირები ცოცხალ და არაცოცხალი ბუნებას შორის, ცოცხალი ბუნების სხვადასხვა კომპონენტებს (მცენარეები, ცხოველები და სხვ.), ბუნებასა და ადამიანს შორის. მის საფუძველზე მოსწავლეები ამყარებენ გარესამყაროს და ადამიანებს შორის ეკოლოგიურ კავშირებს, რომლებიც სათანადოდ დასმული კითხვების საშუალებით მათ ეხმარებათ ლოგიკური კავშირების დამყარებაში.

განსაკუთრებით ემოციური და მგრძობიარეა დაწყებითი კლასის მოსწავლეებისათვის იმ წანამდღვრების და დამოკიდებულებების გარკვევა, რომლებიც უკავშირდება თვითონ აღსაზრდელებს, მათ დამოკიდებულებას გარესამყაროს-თან, ადამიანების კავშირებს ბუნებასთან, მოსწავლეთა ჯანმრთელობას და სხვ. ეს დაინტერესება საფუძველს ქმნის მოსწავლეებმა მიიღონ ეფექტური ეკოლოგიური განათლება.

ეკოლოგიური განათლების ერთ-ერთი მიზანია გარესამყაროს მიმართ პასუხისმგებლობის გრძნობის ჩამოყალიბება, რასაც მოსწავლეებში აყალიბებს ეკოლოგიური ცოდნა, ბუნებაში ქცევის ეკოლოგიური წესები და ნორმები, ეკოლოგიური პასუხისმგებლობა. მოსწავლეები ეცნობიან, რომ გარესამყაროში ქცევის წესების და ნორმების დარღვევით, ისინი არღვევენ ეკოლოგიას.

ეკოლოგიური აღზრდის პირველი ძირითადი პირობაა მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდის დაკავშირება ადგილობრივი გარესამყაროს ეკოლოგიურ საკითხებთან, მეორე ძირითად პირობას წარმოადგენს დაწყებითი კლასის მოსწავლეების ჩართვა ადგილობრივი

ბუნებრივი რესურსების დაცვაში.

ეკოლოგიური განათლების საფუძვლიანი ცოდნის მიღების სერიოზულ რეზერვს წარმოადგენს ადგილობრივი ეკოლოგიური გარემო, მისი მდგომარეობა, დაცვის მექანიზმები და ეკოლოგიური გარემოს გაჯანსაღება რომლის გამოყენება სისტემატურად შეიძლება მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდის პროცესში, რადგან არ საჭიროებს არანაირ მატერიალურ დანახარჯებს, არც ექსკურსიის ჩატარებას, არც თვალსაჩინოებას, ან მის სანახავად წასვლას, რადგან მოსწავლეებს ყველაფერი ნანახი და განცდილი აქვთ.

მოსწავლეთა ეკოლოგიური აღზრდის პროცესში მასწავლებელმა უნდა გამოიყენოს სწავლების თანამედროვე მიმართულებები: საგანთაშორისი კავშირები; ახალი პედაგოგიური ტექნოლოგიები; კომპლექსური ექსკურსია; ეთიკური საუბრები; ეკოლოგიური ზღაპრები; დიდაქტიკური და როლური თამაშები და სხვ.

ეკოლოგიური აღზრდის პრობლემა თავისი არსით ფართო შესაძლებლობებს იძლევა მოსწავლეთა ეკოლოგიური ცოდნის გაღრმავებისათვის. ბუნებისმეტყველების, მათემატიკის, ქართული ენის, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების გაკვეთილებზე მასწავლებელი უნდა ეცადოს მოსწავლეებს ისეთი დავალებები მიცეს, რომლებიც მათ მკვლევარის, მეცნიერის მდგომარეობაში ჩააყენებს და მოსწავლეებს საშუალება ექნებათ დაადგინონ ურთიერთკავშირები ბუნების მოვლენებს შორის, შეამჩნიონ რაოდენობრივი თანაფარდობები და მათი ცვლილებები, აღმოაჩინონ და გაშიფრონ ბუნების პატარ-პატარა საიდუმლოებები და გამოცანები და სხვ. მიზანშეწონილია მასწავლებელმა მათთან ჩაატაროს ეკოლოგიური გაკვეთილები. მაგალითად, თემაზე-„ბუნება ჩვენი მთავარი სიმდიდრეა“. ამ გაკვეთილზე მასწავლებელი მოახდენს მოსწავლეთა აზრების, ფიქრების შეგროვებას, მაგალითად, ბავშვებს როცა ეკითხებიან ტყის შესახებ, მდინარის შესახებ და სხვ.

ეკოლოგიური აღზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია მოსწავლეთა მშობლების ეკოლოგიური განათლება. ეს პირველ რიგში გულისხმობს მოსწავლეთა ფიზიოლოგიური თავისებურებების ცოდნას, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მოზარდის ფიზიკურ და გონებრივ განვითარებაში, კვების რაციონს, ფიზიკურ ვარჯიშს, ბუნებაში მოქცევის წესებს, ბუნების ფაქიზ მოპყრობას. მასწავლებელმა უნდა ჩაატაროს სხვადასხვა ეკოლოგიურ თემებზე მშობელთა კრებები და გააცნოს ეკოლოგიის აქტუალური საკითხები.

ჰიგიენის სპეციალისტთა აზრით ბავშვთა ჯანმრთელობის პრობლემები კვებასთან არის დაკავშირებული. კერძოდ, რას მოიხმარს ადამიანი საკვებად და როგორ მოიხმარს საკვებს (დოზირების თვალსაზრისით). ამიტომ მასწავლებელმა მოსწავლეებს და მოსწავლეთა მშობლებს უნდა გააცნოს ჯანსაღი საკვები და მათი კვების წესები, საკვების რაოდენობას, დოზები, სადაც გათვალისწინებული იქნება მოსწავლეთა ასაკი. მოსწავლეებს და მათ მშობლებს უნდა განვუმარტოთ, რომ არაჯანსაღი კვება, საკვების მიღების დროის ან კვების რაოდენობის შემცირება პირველ რიგში იწვევს წონაში მატებას, ხოლო ჭარბწონიანობა იწვევს სხვადასხვა სახის დაავადებებს, მათ შორის მძიმე დაავადებებსაც, რაც მათ ასაკში შეიძლება გამოუვლინდეთ. აგრეთვე, საკვების მიმართ მოუფრთხილებელი მოპყრობა, მოუწესრიგებელი კვება, არაბუნებრივად ცოტას ჭამა, აგრეთვე შეიძლება გახდეს მრავალი სხვადასხვა სერიოზული დაავადების მიზეზი. მასწავლებლის საუბრის მიზანი აგრეთვე შეიძლება გახდეს:

მოსწავლეებისა და მათი მშობლებისათვის კვების ჰიგიენის ელემენტარული წესების

გაცნობა; მოსწავლეებისა და მათი მშობლებისათვის საკვების როლის მნიშვნელობა ბავშვების ფიზიკურად ზრდაში და მათ გონებრივ განვითარებაში; მოსწავლეთა კვების რეჟიმის დასასარგებლო საკვები პროდუქტების გაცნობა; პურ–ფუნთუშეულის და შაქრის შემცველი პროდუქტების, შოკოლადის, ნამცხვრების საკვებად გამოყენებისას ზომიერების დაცვა; ცხელი და წვნიანი საკვების მიღების აუცილებლობა და უპირატესობები; ჩიპსების, კუბეტების და სხვა მშრალი საკვების სისტემატურად მიღების არამიზანშეწონილობა; რა ზიანს აყენებს ჯანმრთელობას სწრაფი კვების ობიექტებსა და საშაურმეებში ნაყიდი საკვების მიღება; ჰიგიენის მოთხოვნების და სასაბუთო მაგიდასთან მოქცევის წესები და სხვ.

მოსწავლეებთან სისტემატიურად უნდა ჩატარდეს ჯანმრთელობის გაკვეთილები. მასწავლებელმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მოსწავლეთა დღის წესრიგს წელიწადის სხვადასხვა დროს. უნდა ეცადოს პრაქტიკული მაგალითებით დაარწმუნოს მოსწავლეები, რომ მათ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციონ თავიანთ ჯანმრთელობას. მოსწავლეთა წინაშე დასვას კონკრეტული ამოცანა: „რა უნდა გააკეთო შენ იმისათვის, რომ ჯანმრთელი იყო? რა არ უნდა გააკეთო შენ, ჯანმრთელი რომ იყო?“. საინტერესოა კლასგარეშე ღონისძიებები, რომლებიც ეკოლოგიურ ჯანმრთელობას უკავშირდება. მაგალითად, „თამაში–მოგზაურობა სისუფთავისა და წესრიგის ქალაქში“, რომლის შედეგადაც ბავშვები მივლენ დასკვნამდე, რომ „ჭუჭყიანები ზარმაცი ადამიანები ხდებიან“. „ჭუჭყიანი და მოუწესრიგებელი ტანსაცმელი–ეს შენი ჯანმრთელობის მოუფრთხილებლობაა“, „უსუფთაობა–შენ გარშემო მყოფი ადამიანების, პირველ რიგში კი–საკუთარი თავის უპატივცემულობა“.

სასურველია, მასწავლებელმა ბავშვებს ქართულის გაკვეთილზე წაუკითხოს ნოდარ დუმბაძის ლექსის „მანანა“-ს ნაწყვეტი. ამის შემდეგ მოსწავლეებმა უნდა გამოთქვან თავიანთი აზრი, თუ როგორი მოსწავლეა ლექსის გმირი მანანა და ის იცავს თუ არა ჰიგიენის წესებს? როგორ იქცევით თქვენ? სწორია თუ არა თქვენი საქციელი? როგორ უნდა მოიქცეთ სწორად? როგორ მოიქცევით შემდეგში? რამდენჯერ უნდა გამოიხეხოთ დღის განმავლობაში კბილები? უნდა დაიბანოთ თუ არა საჭმლის ჭამის წინ ხელები საპნით? საჭმლის ჭამის შემდეგ? იცით თუ არა საპნით ხელის დაბანის წესები? და სხვ.

კარგი იქნება თუ მასწავლებელი მოსწავლეს დაავალებს კლასში საბავშვო პოეტის მანანა ტონიას ლექსის „სუფთა ღრუტუნია“-ს წაკითხვას. მოსწავლეები გამოთქვამენ თავიანთ აზრებს, თუ რატომ არ მეგობრობს არავინ ღრუტუნიასთან, რატომ გადაგ გვერდზე ყველა, ვისაც ის მიადგა, მოსწონთ თუ არა მათ ჭუჭყიანი ტანსაცმლით სიარული, როგორ უნდა ეცვათ მათ სკოლაში, სახლში, წვეულებაზე, სტადიონზე და სხვ.

მასწავლებელი უნდა ეცადოს მის მიერ ეკოლოგიური აღზრდის გაკვეთილები იყოს საინტერესო, რისთვისაც უნდა გამოიყენოს საგანთაშორისი კავშირები, პრაქტიკული გამოცდილება, მოსწავლეთა შემოქმედებითი ნაშრომები (მათი ლექსები, ნახატები, ნაქსოვები და სხვ.), ეკოლოგიური ექსკურსიები და სხვ.

მეთოდურად გამართლებული იქნება თუ მოსწავლეებთან გავმართავთ თათ-ბირს და შემდეგ მასწავლებელი ჩამოაყალიბებს „ნორჩ ბუნებისდამცველთა წრეს“, რომელშიც ნებაყოფილობით გაერთიანდებიან ბავშვები. თუ მათ მასწავლებელი წაუკითხავს საბავშვო პოეტის მზია გოგნიანაშვილის ლექსს „ჩვენი ქვეყნის ბუნება“ და მოსწავლეებს მივცემთ დავალებებს ლექსში მოყვანილი ერთ-ერთი ცხოველის, თევზის და ფრინველის (ჯიხვის, მურა

დათვის, ირემა ხოჭოს, კალმახის, ღორჯოს, არწივის, ირემის) შესახებ მოამზადონ და ჩაატარონ პრეზენტაცია მომდევნო მეცადინეობაზე. სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების გაკვეთილზე დახატონ პრეზენტაციისათვის შერჩეული თევზი, ფრინველი თუ ცხოველი, მათემატიკის გაკვეთილზე შეადგინოს მარტივი ეკოლოგიური ამოცანა და სხვ.

კარგი იქნება თუ დროთა განმავლობაში მასწავლებელი მოსწავლეებს აზიარებს ვაჟას პოეზიას, რომელიც ბუნების მესაიდუმლე იყო და ხეები, ფრინველები და ცხოველები აამეტყველა და მათი მძაფრი ემოციები იმდენად ხატოვნად გადამოსცა, რომ მათ წამკითხველს თვალზე ცრემლი ადგება. ყველა პატარას სურს იცოდეს ბუნების ენა. ძალიან კარგი მიგნება გააკეთა მანანა ტონიამ ლექსში „ბუნების ენა“:

მე ბუნების ენა მინდა,
რომ მესმოდეს მისი ნეტავ,
რომ გავიგო ტყის ნანინა,
და ჩურჩული ბალახხეთა.

დაწყებით კლასებში ეკოლოგიური საკითხების გადაჭრისადმი კომპლექსური მიდგომები სხვადასხვა სასწავლო საგნის ჩართულობით საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს ეკოლოგიური პრობლემები დაინახონ სხვადასხვა კუთხით, ხოლო პრობლემების გადაჭრის გზების სხვადასხვა ფორმით ძიება მათში ამტკიცებს იმის შეგნებას, რომ არსებული ეკოლოგიური პრობლემები ძალზედ აქტუალურია და მათი გადაჭრა კი აუცილებელია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თამარ დოგრაშვილი. უმცროსკლასელთა (I-III კლასები) აქტიური სწავლება განმავითარებელი და საგანთაშორისი კავშირების შინაარსის მქონე მათემატიკური ამოცანებით. აწსუ გამომცემლობა. 2019 წელი. 664 გვერდი.
2. თამარ დოგრაშვილი. უმცროსკლასელთა (I-III კლასები) აქტიური სწავლება საგანთაშორისი კავშირების მქონე ეკოლოგიური და ბუნებისდაცვითი შინაარსის მქონე მათემატიკური ამოცანებით. აწსუ გამომცემლობა. 2019 წელი. 162 გვერდი.
3. Tamar Dograshvili, Bakur Bakuradze, Giorgi Bregadze. **Active Teaching through Mathematical Problems in Primary School.** Journal of Education and Human Development, 13(1), pp.10-21. DOI: 10.15640/jehd.v13n1a2. URL <http://dx.doi.org/10.15640/jehd.v13n1a2>. Volume 13, Issue 1 June 2024. Brooklyn, United States.
4. [https://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/10\(39\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/10(39).pdf)

Environmental content material as active learning component in primary grades Summary

In the paper, it is justified that the material of ecological background is used as a component of active learning. We believe that ecological issues should be discussed in all educational subjects of the primary level, with aspects specific to the subject, on which ecological problems will be covered at the accessible level according to the age of the students, and the teacher will outline the ways to solve the problems with the students. Complex approaches to solving ecological issues in elementary grades by including different educational subjects allow students to see ecological problems from different angles, and the search for ways to solve problems in different forms proves in them the awareness that existing ecological problems are very relevant and it is necessary to solve them.